

Asia: VN/11443/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

YK:n vammaissopimus

Näkövammaisten liitto pitää esteettömyysdirektiiviä ja sen toimeenpanoa tärkeänä osana YK:n vammaissopimuksen periaatteiden ja velvoitteiden toteuttamisessa. Riskinä on, että hyvät tavoitteet vesittyvät esteettömyysdirektiivin kansallisessa implementoinnissa sekä toteutuvat vain osittain ja puutteellisesti. Pelkkä minimivelvoitteiden täyttäminen ei ole riittävää YK:n vammaissopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. On huomattava, että YK:n vammaissopimus on Suomessa voimassa laintasoisena.

Toimeenpanon valmistelu

Näkövammaisten liitto huomauttaa valtionhallintoa lakiesityksen valmisteluprosessin aloittamisen hitaudesta. Esteettömyysdirektiivin toimeenpanolle on ollut riittävän pitkä aika, mutta valmistelevalle ministeriön valintaan kulunut aika oli aivan liian pitkä. Lakiesityksen sisällössä tämä näkyy avoimina kysymyksinä esimerkiksi pankkipalveluiden ja rakennetun ympäristön kohdalla. Lisäksi YK:n vammaiskomitean yleiskommenttia nro. 2 (2014) koskien artiklaa 9 ei ole edes käsitelty. Työryhmälle ei ole jäänyt riittävästi aikaa lakiesityksen huolelliseen valmisteluun.

Pelkästään se, että lakiesitys koskee vammaisia ihmisiä, ei tarkoita sen automaattista ohjautuvuutta sosiaali- ja terveysministeriön toimialalle. Vammaisuuteen liittyvät kysymykset eivät rajaudu sosiaali- ja terveyspalveluihin. Näkövammaisten liitto katsoo, että esimerkiksi EU:n saavutettavuusdirektiivin

valmistelun tavoin valtiovarainministeriö olisi voinut olla tässäkin tapauksessa tarkoituksenmukaisempi ratkaisu.

Yhdenvertaisuusarviointi

Näkövammaisten liitto korostaa, että kyseessä on ihmisoikeuslähtöinen direktiivi. Hallituksenesityksessä YK:n vammaissopimuksen näkökulmat ja sopimuksen huomioon ottaminen ovat jääneet puutteellisiksi. Erityisesti olisi ollut aiheellista analysoida, mitä hyötyjä yhteiskuntataloudellisesti ja yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta olisi, jos Suomi minimidirektiivin harmonisoinnin lisäksi toimeenpanisi laajemmat velvoitteet kuin direktiivi minimissään vaatii.

Yhdenvertaisuusarviointinnissa olisi ollut aiheellista analysoida sähkökirjaan liittyvää sääntelyä demokratialähtökohdasta. Sääntelyn tavoitteena tulee olla, että suurin osa kirjoista tuotetaan myös sähkökirjoina. Tämä mahdollistaisi muun muassa näkövammaisten yhdenvertaisemman mahdollisuuden osallistua tietoyhteiskuntaan.

Näkövammaisten liiton mielestä luvussa 4 on tunnistettu hyvin riski, että sähkökirjojen valikoima voi kapeutua, jos vaatimukset ovat epäselviä. Näkemyksemme on, että vaara voidaan välttää kiinnittämällä huomiota sähkökirjojen tuotantoprosessiin ja saavutettavuuden varmistamiseen varhaisessa vaiheessa.

Näkövammaisten liitto katsoo, että vaikutukset näkövammaisten lasten ja nuorten kannalta olisivat myönteisiä. On välttämätöntä varmistaa, että sähkökirjan määritelmä kattaa oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten ja nuorten käyttämät digitaaliset oppimateriaalit. Ellei tätä varmisteta, näkövammaisten lasten ja nuorten yhdenvertaisuus ei parane vaan on riski, että heidän asemansa heikkenee nykyisestä.

Kysymyksiä lausunnonantajille

Lakiuudistuksen valmistelun aikana on keskusteltu valvontakokonaisuuden järjestämisestä. Valvontakokonaisuus on kuitenkin tässä vaiheessa osin avoin.

Lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa valvontaan kokonaisuudessaan.

Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

Hallituksen esitys ei vastaa kysymykseen, millä tavoin markkinavalvonta ottaa huomioon esteettömän tuotteen puutteisiin liittyvät valitusmahdollisuudet, kun kyse on yksittäisen ihmisen tarpeesta tehdä valitus. Hallituksen esitys ei myöskään kuvaile riittävästi, millä tavoin esteettömyysdirektiivin piiriin kuuluvien tuotteiden markkinavalvontaa tullaan tekemään.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että esteettömyysdirektiivin voimaantulon jälkeen on välttämätöntä kerätä ajantasaista tietoa sen vaikutuksista näkövammaisten ja muulla tavoin vammaisten ihmisten elämään. Seurantatieto ja tutkimustieto ovat jatkossa avainasemassa.

Yksittäiselle ihmiselle ilmoituksen ja kantelun tekemisen tulee olla mahdollisimman helppoa. Lisäksi kuluttajan oikeuksista tulee kertoa saavutettavasti, ymmärrettävästi ja monikanavaisesti.

Esteettömyysdirektiivin kansallisen toimeenpanon onnistumisen kannalta on tärkeää varmistaa, että viranomaisilla on riittävä osaaminen ja resurssit tuotteiden ja palveluiden tuottajien ohjaukseen ja valvontaan uuden ja muuttuvan lainsäädännön noudattamisessa sekä tuotteiden ja palveluiden käyttäjille suunnattuun tiedotukseen ja ohjaukseen tuotteisiin ja palveluihin kohdistuvista uusista vaatimuksista sekä myös oikeussuojakeinojen olemassaolosta ja käytöstä.

Lainsäädännön soveltamisalan sekä eri tuotteisiin ja palveluihin kohdistuvien esteettömyysvaatimusten tulee olla selkeitä ja yksiselitteisiä. Niiden on oltava myös riittävän tarkkoja ja yksityiskohtaisia, jotta tuotteiden ja palvelujen vaatimuksenmukaisuus ja sitovien oikeudellisten velvoitteiden olemassaolo on yksiselitteisesti ja selkeästi todettavissa ja valvottavissa. Kaikki kuluttajat, mutta erityisesti lain ensisijainen kohderyhmä eli vammaiset ihmiset, huomioiden on tärkeä tuoda laissa ja sen perusteluissa konkreettisesti ja selkeästi, mieluiten selkokielellä ja käytännön esimerkein kuvattuna, esille se, mitä tuotteita ja palveluja laki koskee ja mitä esteettömyysvaatimukset niiltä edellyttävät.

Valvonta on esityksessä jaettu eri tahoille. Jotta koko direktiivin valvonta olisi yhtenäistä, Näkövammaisten liitto esittää, että jokin ministeriö ottaa vastuulleen kokonaisuuden tarkastelun määräajoin ja mahdollisen raportointivastuun EU:n suuntaan. Vastaavaa esittää muun muassa Kuurojen liitto ry ja Vammaisfoorumi ry. Koska esteettömyysdirektiivillä pyritään erityisesti parantamaan vammaisten ihmisten mahdollisuuksia saada palveluja ja tuotteita heille sopivalla tavalla, olisi luontevaa, että kokonaistilanteen valvontavastuu olisi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla, ja kunkin toimintakokonaisuuden valvontaviranomaiset raportoisivat sosiaali- ja terveysministeriölle.

Kuluttajien näkökulmasta on oltava selkeää, mihin kuluttaja voi valittaa, mikäli hankittu tuote tai palvelu ei täytä esteettömyysvaatimuksia. Kuluttajalle ei välttämättä ole selkeää, onko kyse tuotteesta vai palvelusta. On välttämätöntä, että kuluttajan tekemä valitus esteettömyysvaatimusten puutteista välittyy oikealle taholle, jos kuluttaja on toimittanut sen taholle, jolle asian käsittely ei kuulu. Koska palveluiden ja tuotteiden ero on toisinaan häilyvä, voi kuluttajalle olla vaikeaa hahmottaa kunkin tilanteen toimivaltainen viranomainen. Tämän vuoksi olisi hyvä käyttää yhden luukun periaatetta, jolloin kaikki valitukset toimitettaisiin samaan paikkaan. Mikäli toimivaltaisia viranomaisia on useampia, tulisi jo lakiin säätää kohtuullisena mukautuksena poikkeus määräajoista. Poikkeuksen mukaan valituksen tai vastaavan tulisi katsoa tulleen perille ajoissa, vaikka se olisikin erehdyksessä toimitettu väärälle viranomaiselle. Kuluttajan on myös tärkeää saada tietoonsa, mitä korjaavia toimenpiteitä tuotteeseen tai palveluun tullaan valituksen seurauksena tekemään.

Lausunnonantajia pyydetään kommentoimaan erityisesti palvelujen valvontaa (esitysluonnoksen luku 4.2.6, sivut 83, 85 – 87), kun digitaalisten palvelujen valvonta on tarkoitus keskittää edelleen Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan yksikköön. Lisäksi pyydetään ottamaan kantaa sähköisen viestinnän palvelujen ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvontaan sekä liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvontaan (laki liikenteen palveluista).

On tärkeää toteuttaa saavutettava ja käytettävä verkkosivusto, jonka kautta kuluttaja saa tietoa tuotteisiin ja palveluihin liittyvästä sääntelystä. Lisäksi siellä tulee olla tietoa, millä tavoin kuluttaja voi tehdä valituksen tai nostaa kanteen. Kuluttajan on vaikea varmuudella tietää, onko kyse tuotteesta vai palvelusta, joten ohjausta tarvitaan myös siinä, mistä on milloinkin kyse.

Erityisesti tuotteiden markkina- ja valvonnan järjestäminen on esityksessä vielä avoin. Lausunnonantajia pyydetään esittämään näkemyksenä alla esitettyihin (esitysluonnoksen luku 4.2.6.3, sivut 84-85) vaihtoehtoihin markkina- ja valvonnan järjestämisestä.

Hallituksen esityksen puutteellisuuden vuoksi on vaikeaa ottaa kantaa kysymyksiin neuvonta- ja valvontaviranomaisista. Näkövammaisten liitto ehdottaa, että Kilpailu- ja kuluttajaviraston roolia valvovana tahona selvitettäisiin. Tämä on perusteltua, koska esteettömyysdirektiivi liittyy läheisesti sekä kuluttajaoikeuksiin että markkinoiden toimivuuteen. Muilla viranomaisilla, kuten Traficomilla, voisi olla ohjaava ja neuvova rooli. Ne voisivat neuvoa muun muassa yrityksiä. Tällä ratkaisulla on mahdollista saada lisää vaikuttavuutta ennakointiin ja valvontaan toimintakentällä sekä turvata kuluttajien oikeudet ja oikeusturva.

Valmistelussa on ollut esillä erilaisia vaihtoehtoja:

D. Joku muu?

Rakennettu ympäristö

Esteettömyysdirektiivin vaatimukset rakennetulle ympäristölle on esitetty esteettömyysdirektiivin liitteessä III. Jäsenvaltiot voivat päättää kansallisesti, onko rakennetun ympäristön täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Tässä vaiheessa esitetään, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan tähän esitykseen vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (ehdotus esitysluonnoksen sivuilla 92-94). Lausunnonantajia pyydetään lausumaan erityisesti siitä:
-Miten esteettömyysdirektiivin soveltaminen palvelun tarjoajan vastuulla olevaan rakennettuun ympäristöön konkreettisesti edistäisi esteettömyyttä ja kuinka laajamittaiseksi arvioitte vaikutukset

rakennetun ympäristön esteettömyyteen?

-Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esteettömyysdirektiivin soveltamisella rakennettuun ympäristöön olevan palvelun tarjoajalle? Kuinka suuren osuuden esteettömyysdirektiivistä aiheutuvista kokonaiskustannuksista ne muodostaisivat?

On välttämätöntä, että rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksia sovelletaan heti muiden esteettömyysvaatimusten kanssa. Mainittu liite III tulee implementoida suomalaiseen lainsäädäntöön heti esteettömyysdirektiivin tullessa voimaan. Näkövammaisten liitto katsoo, että jättämällä pois lakiesityksestä EU:n esteettömyysdirektiivin liitteen III:n mukaiset rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimukset, valittu sääntelytapa johtaisi tosiasiasa vammaisten ihmisten syrjintään.

YK:n vammaiskomitean yleiskommentti (CRPD/C/GC/2) No. 2 (2014) katsoo, että esteettömyys (1.) on edellytys vammaisten ihmisten itsenäisen elämän ja täysimääräisen osallisuuden sekä yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi. Edelleen komitean mielestä historiallisesti vammaisliike on argumentoinut fyysisen ympäristön ja julkisen liikenteen esteettömyyden puolesta, mikä on edellytys vapaalle liikkuvuudelle YK:n ihmisoikeusjulistuksen artiklan 13 ja YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan (KP-sopimus) artiklan 12 mukaisesti. EU:n kontekstissa tämä on myös edellytys ihmisten ja elinkeinonharjoittajien vapaalle liikkuvuudelle EU:n sisällä.

YK:n vammaiskomitea katsoo yleiskommentissaan, että (31.) uudistettaessa kansallista esteettömyyslainsäädäntöä, sopimuspuolten tulisi vähintään tulkita esteettömyyden puutteen vammaisten kannalta palveluiden saatavuudessa tai ympäristön esteettömyydessä olevan kiellettyä vammaisuuteen liittyvää syrjintää. Näkövammaisten liitto katsoo, että jättämällä pois lakiesityksestä EU:n esteettömyysdirektiivin liitteen III:n mukaiset rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimukset, valittu sääntelytapa johtaisi tosiasiasa muun muassa näkövammaisten ja kuulonäkövammaisten ihmisten syrjintään.

Lakiesityksestä käy ilmi, ettei Ruotsi ole ottanut lainsäädäntöönsä esteettömyysdirektiivin liitettä III rakentamisen ympäristön esteettömyysvaatimuksista. Näkövammaisten liitto katsoo, ettei Ruotsin seuraaminen ole tässä hyväksyttävää tai muutoin perusteltua, koska YK:n vammaiskomitea on huomauttanut Ruotsia YK:n vammaissopimuksen loukkauksesta kansalliseen rakentamislainsäädäntöön liittyen.

Lakiesitys sivuaa vain liikennepalveluiden sähköisiä palveluja ja matkustustiedon saavutettavuutta. Se jättää huomiotta kaluston, asemarakennusten ja asemalaitureiden fyysiset esteettömyyskysymykset. Myöskään julkisia hankintoja koskevassa lakiesityksen kohdassa liikenteen esteettömyyskysymyksiä ei sivuta.

Julkisissa kaupunkitiloissa lainsäädäntö ei ole vaatinut näkövammaisesteettömyyden noudattamista. Näissä tiloissa on muun muassa digitaalisia laitteita, joiden käyttäminen on näkövammaisille mahdotonta.

Rakennettu ympäristö koostuu monen eri toimijan vastuulle kuuluvista alueista.

Näkövammaisen ihmisen kannalta on toivottavaa, että ympäristö on yhtä esteetön riippumatta siitä minkä toimijan alueella hän kulloinkin liikkuu.

Liitteen III kohdan i) uloskäyntien, hätäpoistumisteiden sekä pelastussuunnitelmakonseptien käyttäminen vertautuu esteettömyysdirektiivissä säädettyyn hätänumeroon 112 saapuviin hätäviesteihin vastaamiseen. Rakennetun ympäristön hätäpoistumisteiden esteettömyys on olennainen turvallisuuskysymys samoin kuin hätänumeroon 112 pääsy saavutettavalla tavalla.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että esitettävä tapa jättää rakennetun ympäristön esteettömyys pois kansallisesta lainsäädännöstä, aiheuttaa sen, ettei Suomi toimeenpane YK:n vammaissopimusta täysimääräisesti. On huomattava, että ympäristö on mainittu erikseen YK:n vammaissopimuksessa. YK:n vammaissopimuksen mukaan "kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua."

Muita huomioita esityksestä

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sähköisen viestinnän palvelulaki (s. 182)

"Tässä laissa tarkoitetaan: 2 c) audiovisuaalisiin sisältöpalveluihin pääsyn tarjoavalla palvelulla sähköisten viestintäverkkojen välityksellä tarjottavaa palvelua, jonka avulla yksilöidään, valitaan ja katsellaan audiovisuaalisia sisältöpalveluja ja palvelujen esteettömyysominaisuuksia sekä vastaanotetaan näitä palveluja ja ominaisuuksia koskevia tietoja."

Lailla viitataan sisältöön pääsyyn eli esimerkiksi kaapelioperaattoreiden Hbb-palveluihin, verkon yli katsottaviin sisältöihin sekä laitekohtaisiin Smart TV:n sisällä oleviin ohjelmiin ja sovelluksiin. Kyse on varsin laajasta ja monipuolisesta palveluarsenaalista, jonka esteettömyydestä ja saavutettavuudesta ei ole riittävästi tutkittua tietoa. Tällä hetkellä on tiedossa, että Traficom olisi tilannut selvitystyön, millä tasolla internetpohjaisten tv-palvelujen esteettömyys on tällä hetkellä.

Pykälässä käytettävä termi laitteet on epäselvä ja epäjohdonmukainen. Käsite edellyttää tarkentamista. Näkövammaisten liitto ehdottaa harkittavaksi, onko tämä rajaus ylipäättäen tarpeellinen. Koneet ja laitteet -määritteet ovat hyvin monitulkintaisia.

Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että sähkökirjoja sekä itsepalvelupäätteitä ja lukulaitteita koskevissa määrittelyissä mainitaan tekstistä puheeksi -ominaisuus. Jotta tekstistä puheeksi -ominaisuutta voidaan hyödyntää, edellytyksenä on, että se käyttää kansallisia kieliä. Maininta kansallisista kielistä tulee lisätä tekstistä puheeksi -ominaisuuden määrittelyihin.

Digitaaliset palvelut

"Esteettömyysdirektiivin sääntely tulee siten sovellettavaksi ainoastaan 2 artiklan 2 kohdan mukaisesti digitaalisiin palveluihin siltä osin, kuin niitä tarjotaan kuluttajille. Määritelmän mukaan kuluttajalla tarkoitettaisiin luonnollista henkilöä, joka käyttää palvelua tarkoituksessa, joka ei kuulu hänen elinkeino-, liike-, käsiteollisuus- tai ammattitoimintaansa. Mikäli digitaalista palvelua tarjotaan muussa tarkoituksessa, kuin kuluttajalle suunnattuna palveluna, ei esteettömyysdirektiivin sääntely tulisi sovellettavaksi."

Terminä kuluttaja on joiltain osin ongelmallinen. Kuluttajan voi terminä ymmärtää liian kapeasti. Tosiasiassa on perusteltua pohtia käyttäjien oikeuksia.

Jos kuluttaja-termiä katsotaan kapeasti eikä tarkastella tosiasiallisesti käyttäjien oikeuksia, esimerkiksi näkövammaiset oppilaat tai opiskelijat, jotka eivät osta oppikirjojaan itse vaan saavat ne oppilaitoksen kautta, voivat jäädä kuluttaja-termin ulkopuolelle. On kuitenkin välttämätöntä, että heillä ovat käyttäjän oikeudet ja esteettömyysdirektiivin sääntelyä sovelletaan heidän oppikirjoihinsa.

Vastaava tilanne on silloin, kun näkövammaisen ihminen ostaa elinkeinotoimintaansa varten hyödykkeen. Kapeasti kuluttaja-termiä katsottaessa he eivät ole kuluttajia. He ovat kuitenkin käyttäjiä, jolloin oikeuksien on koskettava myös heitä.

Verkkokaupat

Lakiesitys edellyttää, että kuluttajille suunnattujen verkkokauppojen tulee olla saavutettavia. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että saavutettavuudesta muodostuu yleisstandardi myös niiden toimijoiden digipalveluihin, joilta lainsäädäntö ei edellytä saavutettavuutta. Tällä edistetään yhdenvertaisuutta ja digitaalisten palveluiden itsenäistä käyttöä kaikille käyttäjille.

On huomattava myös, että koska verkkokauppapalveluiden pitää olla saavutettavia vain kuluttajille, tämä merkitsee esimerkiksi näkövammaisiin yrittäjiin kohdistuvaa syrjintää tilanteissa, joissa he eivät ole kuluttajan asemassa.

Sähkökirja

Näkövammaisten liitto on huolestunut siitä, miten hallituksen esityksessä määritellään käsite sähkökirja. Ehdotettu määritelmä on suppeampi kuin esteettömyysdirektiivin määritelmä. Hallituksen esityksessä määritelmä on niin suppea, että merkittävä määrä sähkökirjoja jää esitettävän määritelmän ulkopuolelle. Esitettävä määritelmä vesittää esteettömyysdirektiivin tarkoituksen, eikä sillä saavuteta esteettömyysdirektiivin asettamia tavoitteita.

Näkövammaisten liitto edellyttää, että määritelmä muutetaan sellaiseksi, että se on mahdollisimman tekniikkaneutraali. Määritelmä ei myöskään saa rajata sitä, missä muodossa sähköisesti luettava materiaali on jaettu. Näkövammaisten liitto katsoo, että ainoa ratkaisu on kirjoittaa määritelmä ja pykälän yksityiskohtaiset perustelut uudelleen.

Näkövammaisten liiton ehdotus määritelmäksi on seuraava:

Sähkökirjalla tarkoitetaan pääosin teksti- tai graafisessa muodossa olevaa sähköistä teosta, joka muodostuu tiedostosta tai tiedostojen kokonaisuudesta ja joka on yksilöity nimekkeellä, pysyvällä tunnisteella tai muulla vakiintuneella tavalla.

Sähkökirjalla tarkoitetaan myös palvelua, jossa edelleen tarkoitettu teos on digitaalisina tiedostoina saatettu yleisön saataville siten, että tiedostoja voidaan käsitellä, lukea ja käyttää ja niissä voidaan navigoida tavalla, joka on kirjan erilaisille käyttömuodoille tavanomaista.

Näkövammaisten liiton mielestä esteettömyysdirektiivin vaikutukset kohdistuvat ensisijaisesti kaupalliseen kirjatuotantoon. Mielestämme esityksessä hämärtyy kirjojen kustantajien ja lukupalvelujen vastuu esteettömien sähkökirjojen tuotannossa ja tarjoamisessa, kun esiin nostetaan tekijänoikeuslain rajoitussäännös (s. 82). Vaikka teoksessa olisi joitain osia, esimerkiksi matemaattisia kaavoja, joiden saavutettavaksi tuottaminen olisi nykyisin tarjolla olevin työkaluin työlästä, ei sähkökirjan tuottaja voisi vedota kohtuuttomaan rasitteeseen koko sähkökirjan osalta, vaan vain vaikeimpien osien kohdalla. Se, että tekijänoikeuslain 17 a-d §:n tavoitteena on varmistaa lukemisesteisten henkilöiden mahdollisuus saada saavutettavia kappaleita, ei saisi vaikuttaa esteettömyysvaatimusten tulkintaan siten, että sähkökirjojen tuottajien kynnyksellä vedota kohtuuttomaan rasitteeseen madaltuu.

Näkövammaisten liitto ehdottaa viittausta tekijänoikeuslakiin poistettavaksi. Sähkökirjojen esteettömyysvaatimukset eivät muuta nykyistä tilannetta, jossa saavutettavien kappaleiden valmistaminen on sallittua lukemisesteisten henkilöiden tarpeisiin.

Näkövammaisten liitto ehdottaa, että sähkökirjoja sekä itsepalvelupäätteitä ja lukulaitteita koskevissa määrittelyissä mainitaan tekstistä puheeksi -ominaisuus.

On hyvä, että luvussa 4 on tunnistettu muutosten vaikuttavan koko sähkökirjojen tuotantoketjuun ja eri toimijoihin. Myönteistä on, että esityksessä todetaan viestinnän ja koulutuksen olevan tarpeen kohdistua kaikkiin toimijoihin. Jos koko ketjun toimijoita ei saada mukaan toteuttamaan sähkökirjoihin kohdistuvia saavutettavuusvaatimuksia, on riskinä, että näkövammaisten ja lukemisesteisten ihmisten pääsy kirjallisuuden pariin ei käytännössä parane. Pidämme tärkeänä, että viestinnässä tuodaan esille, miten toimijoiden pitää jatkossa ottaa saavutettavuus alusta alkaen huomioon ja miten nykyisiä tuotantoprosesseja on tarkasteltava kriittisesti saavutettavuuden varmistamisen kannalta.

Mikroyritys

Näkövammaisten liitto pitää huolestuttavana, että mikroyrityksen määritelmä on niin laaja, että 92 % suomalaisista yrityksistä jää esteettömyysdirektiivin ja hallituksen esityksen määritelmän ulkopuolelle. Esityksessä ehdotetaan, että esteettömyysdirektiivin palveluja koskevat määräykset eivät koskisi mikroyritysten tuottamia palveluja (s. 74). Direktiivissä mikroyritys on määritelty yritykseksi, jonka palveluksessa on alle 10 työntekijää ja jonka vuosittainen liikevaihto tai vuosittainen taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa.

Näkövammaisten liitto ehdottaa, että yllä mainitun määritelmän sijasta Suomessa noudatetaan kansallisen yrityslainsäädännön kanssa yhdenmukaista mikroyrityksen määritelmää kirjanpitolain (1620/2015) 1:4b mukaisesti.

Kohtuuton rasite

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että kohtuuttoman rasitteen soveltamisen tulee olla mahdollista vain poikkeustilanteissa. Kohtuuttoman rasitteen on oltava poikkeus, ei pääsääntö. Kun otetaan huomioon hallituksen esityksessä oleva mikroyrityksen määritelmä ja sen vaikutukset, kohtuuttoman rasitteen laajempi tulkinta johtaisi tilanteeseen, jossa vain harvan yrityksen olisi noudatettava esteettömyysdirektiivin mukanaan tuomia saavutettavuus- ja esteettömyyskriteereitä. Riskinä on, että esteettömyysdirektiivin tavoitteet jäävät yksittäisten yritysten tavoitteiksi. Ihmisoikeuksien, ja erityisesti YK:n vammaissovimuksen, tavoitteet jäisivät tällöin toteuttamatta.

Lakiesityksestä käy ilmi, että 8 §:n kohtuuttoman rasitteen arvioinneissa otettaisiin huomioon ”kustannus-hyötyarviot, joissa otetaan huomioon tuotantoprosessit ja investoinnit. Näitä tulisi verrata nimenomaan näkövammaisille ja muulla tavoin vammaisille ihmisille aiheutuviin hyötyihin

ottaen huomioon tietyn tuotteen käytön määrä ja käyttöikeys.” Näkövammaisten liitto huomauttaa, että näkövammaisen ihminen on kuluttaja siinä missä muutkin kansalaiset. Tuotteisiin ja tavaroihin sekä palveluihin liittyvät sopimusehdot eivät saa johtaa syrjintään vammaan perusteella eikä vammasta saa aiheutua suhteessa tuotteen tai palvelun saatavuuteen lisäkuluja asiointitapoihin liittyen. Lakiesityksessä on aiheellista näkyä vahvemmin vammaisen ihmisen asema kuluttajana, joka voi nauttia tarjolla olevista tavaroista ja palveluista yhdenvertaisesti muiden kanssa. Kohtuuttoman rasisitteen käsitettä tulee tarkastella merkityksessä, miten kuluttaminen vammaisten ihmisten kohdalla lisää heidän itsenäistä elämäänsä ja osallisuuttaan yhteiskunnassa ja osaltaan edistää tavaroiden ja palveluiden menekkiä markkinoilla.

Valvonta ja tiedottaminen

Näkövammaisten liiton mielestä markkinavalvonta ja CE-merkintä ovat linjassa nykyisten valvontarakenteiden kanssa. Näemme kuitenkin haasteena sen, että valvonta voi olla liian heikkoa ja puutteellista.

Näkövammaisten liitto on huolestunut siitä, ettei markkinavalvonta tule saamaan riittävästi resursseja lainsäädännön muutoksista tiedottamiseen yrityksille.

Lisäksi näemme tarpeellisena, että markkinavalvonta sekä viranomaisvalvonta saavat riittävästi resursseja valvontaviranomaisena toimimiseen.

On välttämätöntä, että viranomaistahot tiedottavat jatkuvasti saavutettavuuden ja esteettömyyden tuloksista ja siitä, millä tavoin esteettömyysdirektiivi on vaikuttanut.

Liikenteen palvelut

Näkövammaisten liitto ehdottaa §:n 150 soveltamisalaan lisättäväksi kaupunki- ja esikaupunkialueiden liikenteen. On kohtuutonta, että vain kaukoliikenne olisi veloitteen alla.

Näkövammaisten liitto pitää huolestuttavana, että sääntelyyn eivät kuulu liikenneterminaalien aikataulunäytöt ja liikennevälineiden sisällä olevat reittinäytöt. EU-matkustajaoikeuksiin liittyvä asetus määrittää liikenneoperaattoreiden veloitteet. Toimiva matkaketju sisältää myös ajantasaisen tiedon saamisen matkan toteutumisen aikana. Ajantasainen tieto on saatavissa liikenneterminaalien aikataulunäytöissä ja liikennevälineen sisätiloissa. Tämän tulee olla myös näkövammaisten ihmisten saatavilla.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että vuorovaikutteisissa laitteissa, kuten matkapuhelimessa, matkaoperaattorin sovellus on dynaaminen ja tuo ajantasaisen tiedon matkustajan ollessa liikenneterminaalissa ja liikennevälineessä. Ajantasainen tieto välitetään sovelluksen kautta, koska ajantasainen matkatieto ennen matkaa ja matkan aikana on tärkeä tieto. Tämä ajantasainen tieto korostuu erityisesti häiriötiedotteissa tai muissa matkareittiin tai matka-aikaan tulevilla muutoksissa.

On kiinnitettävä huomiota myös siihen, että kaikilla ei ole tarvittavia valmiuksia hyödyntää älypuhelimissa käytettäviä vuorovaikutteisia sovelluksia tai ohjelmia. Näkövammaisten ihmisten kannalta toimivin tapa saada matkustajainformaatiota ovat hyvin kuuluvat ja informatiiviset kuulutukset.

Rahoitus- ja pankkipalvelut

Näkövammaisten liiton mielestä rahoitus- ja pankkipalvelut tulee sisällyttää saavutettavuussäätelyn piiriin nyt esitettyä laajemmin. Tämä koskee erityisesti digitaalisia palveluja. Saavutettavuusvaatimusten tulee kattaa esimerkiksi rahoitusvälineiden liikkeeseenlaskun järjestäminen, jotta avustavia teknologioita käyttävillä kuluttajilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua listautumisanteihin.

Möttönen Markku
Näkövammaisten liitto ry